
RUTAS DE SENDEIRISMO

RUTA URBANA

Duración: 2 h 30 min.

Distancia: 6 km

Dificultade: baixa

Percorrido: Saída da Oficina de Turismo cara a Casa do Concello, Eduardo Vincenti, Fonte dos Galos, Ramón Bares, O Valado: igrexa de San Martiño, Pazo de Castelo, Capela de Santos Reis; Pazo de Santa Cruz, baixada dende A Carrasqueira, estaleiro da Banda do Río, porto, Museo Massó.

A ruta comeza no Salón de Plenos do Concello, onde se atopan os **bosquexos** das esculturas que o artista Urbano **Lugris** labraría para a capela dos Santos Reis. Na subida pola rúa Eduardo Vincenti, o itinerario detense na que fora a casa de **Matilde Bares**, que lle deu clase a tres xeracións de buenenses e organizou actividades culturais como grupos de teatro e comparsas. A placa da fachada lembra a homenaxe que en 1932 lle renderon á mestra os seus antigos alumnos emigrados a América, en agradecemento pola formación recibida antes de partiren. Adoitaba facilitarlles tamén unha carta de recomendación para que seu irmán Manuel lles axudara a atopar vivenda e traballo na Arxentina.

A rúa desemboca na **Fonte dos Galos**, que leva a marca dos mestres canteiros, e dende aquí continúaase a man dereita por Ramón Bares ata chegar ao Valado. Alí asomarámonos ao inferno dun **muíño** de auga que aínda traballa. Na subida á igrexa, podemos refrescarnos na singular **Fonte do Cura**, tallada con acanala-duras; antano os máis aprehensivos rexeitaban beber dela, pois crían que o manancial nacía no cemiterio próximo.

Ao xirar a curva adentrámonos no adro da **igreja de San Martiño**, erguida sobre o anterior templo románico en 1865 e de estilo neoclásico. No exterior é de gran interese a escena do **Calvario**, así como o **cruceiro** do lado oposto. Coa subida ata a fonte do Enleito volveremos falar dos cruceiros, pois aquí vese a base onde se encastraba o mastro dunha destas cruces de pedra. Neste punto tamén fai esquina a casa onde no ano 1832 se establecera a **primeira sede do Concello** de Bueu.

Continuando a estrada uns metros máis adiante, á dereita cóllese por un intre o camiño de Pomar –que logo segue cara o río Bispo- para ollar no muro dunha casa un curioso **peto de ánimas** co Cristo da Agonía, que se considera unha figura esnaquizada dalgún cruceiro pertencente á antiga capela dos Santos Reis.

A ascensión pola estrada lévanos cara o **Pazo de Castrelo**, co seu escudo de armas que agocha a historia das familias fundadoras. Aquí residiu o poeta e xornalista José Gómez de la Cueva, máis coñecido como **Johán Carballeira**, galeguista que en tempos da

---

República chegou a ser alcalde de Bueu, ata que foi represaliado polos fascistas.

Máis arriba áchase a **capela de Santos Reis**, desfeñada por Urbano Lugrís a encomenda de José María Massó; bendicida en 1953, ergueuse no mesmo lugar onde había un templo derruido de 1686 e do que se conservan algúns vestixios. A vista privilexiada permite apreciar o val e os outeiros onde se asentaron os primeiros núcleos de poboación. Cruzando a vía, no canto de abaixo sitúase un lugar sacro asociado ás propiedades curativas da fonte que alí se atopa, e na que aínda se pode ver a entalladura na que se ancoraba unha antiga cruz.

Seguindo as marcas por pistas forestais e camiños, atopamos máis vestixios do antigo **Via Crucis** que ía dende a igrexa parroquial ata o **Pazo de Santa Cruz**. Chegamos ao pazo pola zona na que houbo en tempos un cemiterio da Inquisición. Rodeamos os muros e, se imos nunha excursión programada, é posible que a organización contactara cos caseiros para visitar o recinto da **capela de Santa Ifigenia**, onde chaman a atención as esculturas dos gaiteiros vestidos con saia.

Báixase logo por unha pista asfaltada ata a Carrasqueira, dende onde saen á esquerda unhas escaleiras polas que descenderemos de volta ao centro urbano. Imos dar ao parque do muíño e ás coñecidas como “casas baratas”, erguidas daquela para os obreiros da fábrica de conservas Massó.

Pola rúa Rosalía de Castro baixamos ata o estaleiro da Banda do Río, unha mostra da **carpintería de ri-**

beira que aínda hoxe se mantén activa en labores de recuperación das embarcacións tradicionais. Moi preto queda o **porto**, onde van e veñen os barcos de pesca. A economía local estivo sempre vinculada á extracción dos produtos do mar, que xa se conservaban en sal no tempo dos romanos, tal e como demostran os achados do xacemento de Pescadoira. No século XIX, ategaban a liña de costa as factorías de salgadura impulsadas polos fomentadores cataláns e logo reconvertidas en fábricas de conserva ou cetarias. Remata o percorrido no **Museo Massó**, dedicado á cultura mariñeira, onde destaca o fondo de incunables. Inaugurado por Marconi en 1932, alberga espléndidos murais de Urbano Lugrís.

RUTA DOS PAZOS

Duración: 4 horas aprox.

Distancia: 7 km

Dificultade: baixa-media

Percorrido: Saída da Oficina de Turismo, subida á Graña: Pazo do Casal, baixada ao Valado: igrexa de San Martiño, Pazo de Castrelo, Capela de Santos Reis; Castiñeiras: cruceiro de Morousos, Bon: muíño de Avical, Capela de San Mamede, Pazo de Ouril, Pazo de Santa Cruz e volta á Oficina de Turismo.

Esta ruta achéganos á historia fidalga de Bueu percorrendo as fermosas aldeas onde se erguen os pazos señoriais, mostra xenuína da arquitectura rural galega que adoitan contar no seu recinto con cruceiros e capelas, ademais de ofrecer maravillosas panorámicas so-

---

bre a ría. Cómpre ter en conta que todos os pazos son de propiedade privada e só se poden contemplar dende o exterior. O itinerario discorre por algúns treitos á beira de bosque autóctono con especies como o carballo, o loureiro ou o ameneiro. O sapo común, a ra patilonga ou o lagarto verde escuro poden cruzarse no camiño, canda coellos e esquíos. O rabilongo negro, o verderolo, o xilgaro e o paporrubio son algúns dos paxaros da zona.

Dende o centro de Bueu cóllese a estrada xeral en dirección a Cangas para deterse no lugar da Graña, onde á dereita da vía se atopa o **Pazo do Casal**, máis coñecido como Casa dos Picos. Datado en 1409, trátase do pazo máis antigo do municipio e foi fundado polos Aldao, tal e como testemuñan os lises do escudo. Conta a lenda que aquí descansou a raíña dona Urraca, que tiña como dama de compañía a unha das mulleres da familia.

Un pouco máis adiante, á dereita descéndese polo camiño que leva ao Valado para visitar a **igreja de San Martiño**, de trazas neoclásicas e orixe románica. Continuando o ascenso pasaremos polo **Pazo de Castrelo** e a **capela de Santos Reis**, coas súas formidables vistas. Algo máis arriba comeza a man dereita a senda que leva cara Beluso polo medio do monte. Nas inmediacións do polígono industrial de Castiñeiras álzase o **Cruceiro de Morousos**. Dende esta zona parte outro camiño cara Bon, onde primeiro xorde a carballeira da capela de San Mamede e, máis abaixo pola pista asfaltada, a torre ameada do Pazo de Ouril. O camiño que bordea esta construción desemboca no Alto da Carrasqueira, onde se ergue o **Pazo de Santa Cruz**, coa

---

capela de Santa Ifigenia, da que xa se volta para a Oficina de Turismo.

RUTA DOS MUIÑOS

Duración: 4 horas aprox.

Distancia: 7 km

Dificultade: media

Percorrido: Saída da Oficina de Turismo, subida por Eduardo Vincenti e Ramón Bares ata O Valado, seguir o curso ata a zona chamada Río Bispo, continuar pola beira do Frade ata a Fanchana, Pardelas, Sexide, A Cividade e baixada cara o centro urbano.

A través desta ruta percórrense os muiños que seguen o curso do río Bispo e o seu afluente principal, o Frade. Estas estruturas da arquitectura popular que empregaban a forza da auga para moer o gran presentan hoxe diferentes estados de conservación, dende os que están completamente restaurados ata os que conservan o encanto das ruínas mergulladas na vexetación. O itinerario ofrece tamén a posibilidade de contemplar árbores centenarias coma o carballo da Gholbada, un ameneiro e mais un castiñeiro.

O muiños construíanos normalmente varias familias que logo se repartían as horas de moenda. Clasifícanse en dous tipos: nos de canle, a auga condúcese dende o río por unha canle de pedra cunha inclinación determinada para que a auga chegue coa forza suficiente para pór en marcha o rodicio ou reducio, roda conectada á moa superior que trilla o millo; nos muiños de cubo,

Muíño da Presa

---

almacénase a auga nunha estrutura previa, tamén inclinada, que se vai estreitando para que o líquido saia con velocidade cara o reducio.

Dende o centro de Bueu sóbese a rúa Eduardo Vinenti e ao chegar á Fonte dos Galos cóllese á dereita por Ramón Bares ata alcanzar O Valado. Alí, no baixo dun establecemento hostaleiro que fai esquina, atópase aínda un muíño en funcionamento. Seguindo a canle ata a zona chamada do Río Bispo continúaase subindo pola beira do Frade. Na zona do Canudo áchanse algúns dos muíños restaurados, entre os que destaca o **muíño da Presa**, onde a finais de marzo se moe o millo corvo. O percorrido continúa ata o nacemento deste río, en Ermelo, dende onde xa se inicia o descenso cara o centro urbano. Tamén aquí, na Banda do Río, onde agora hai un parque infantil, houbo un muíño, o último do río Bispo antes de que a súa desembocadura fose canalizada.

ruta dos abades

Duración: todo o día

Distancia: 18 km

Dificultade: alta

Percorrido: Saída da Oficina de Turismo, subida polas Meáns cara Cela, O Torrón: Casa do Pracer, Cabo de Arriba: igrexa de Santa María de Cela, paso polo río, monte Chans, Foxonoval, monte Paralaia, igrexa e cruz de Ermelo, Meiro, Sexide, Outeiro e baixada cara o centro.

Este itinerario elévanos ata os máis impresionantes miradoiros na montaña. Dende o monte Paralaia admí-

---

---

rase o val de Moaña e a ría de Vigo, e subindo ao alto da Telleira dominase a xeografía de case todo o concello, dende Marín ata Udra: a paisaxe agrícola do gran val de Cela, a vila e a enseada de Bueu, e mais a panorámica da ría de Pontevedra coas illas de Tambo, Ons e Onza cara mar aberto. Achegámonos tamén as igrexas máis destacadas do municipio e unha das fragas mellor conservadas do Morrazo, a carballeira de Meiro-Ermelo, bosque atlántico de carballos e castiñeiros. O percorrido, no que é posible observar fauna salvaxe, atravesa vellos camiños, algúns enlousados con pedra e flanqueados por muros de mampostería.

Despois de subir dende Bueu cara Cela polas Meáns, a primeira parada deste longo paseo facémola no Torrón. Alí sitúase a **Casa do Pracer**, fundada arredor do 1600 pola familia Aldao, cunha capela dedicada a San Antonio de Padua. Dirixímonos a continuación á **igreja románica** de Santa María de Cela, antes de tirar cara os montes de Chans e Paralaia, conectando logo coa aldea de Ermelo. Aquí vístanse os derradeiros monumentos de interese: a **igreja de Santiago**, con interesantes inscricións do século XII no interior, e a cruz situada no alto da Esculca, que ofrece tamén unhas impresionantes vistas.

RUTA DA AUGA

Duración: 5-6 horas

Distancia: 12 km

Dificultade: media

Percorrido: Saída da capela de San Cosme (A Portela), serra de Coiro, subida polo río Bouzós ata o nacemento, Paralaia, Ermelo, Pegada do Boi, lago da Serea, baixada polo río Bispo dende o nacemento na Fenteira ata a Fonte do Foxo (A Portela) e volta a San Cosme.

Seguindo sempre sendeiros somerxidos na natureza, nesta ruta gózase das magníficas vistas dende a serra de Coiro cara o igrexario do século XVIII, atrávesanse fervenzas e lagoas percorrendo o río Bouzós e enlázase co río Bispo, non sen antes contemplar as panorámicas que ofrecen os miradoiros da Paralaia e Ermelo.

A ruta empeza pasando por detrás da **capela de San Cosme**, na Portela. Observando unhas fermosas vistas sobre a Ría de Vigo, avánzase polo sendeiro ata conectar co río Bouzós. Cómpre seguir logo o curso do río ata o seu nacemento, sen afastarse da canle. Ao comezo atoparemos unhas fermosas **fervenzas** e, máis adiante, lagos como o Rabeleiro, o Ameneiro ou os Cochiños, en cuxas marxes contan que se poñía o liño a secar.

O ascenso prosegue ata a **Paralaia** e dende aquí á cruz de Ermelo. Atrávesanse puntos de interese como Esperón ou a Pedra Edra, onde se atopan restos das lousas de pedra que se colocaban nos camiños costaneiros para evitar que o carro escorregara. Máxicos sendeiros como a Fontansiña, o Barro Branco ou o Toxal do Cereixo lévannos ata o miradoiro da **Esculca**. Dende aquí pódese retroceder un pouco ata a canteira do Xestoso –antano das máis importantes da zona- antes de coller outro longo carreiro ata o nacemento do Bispo.

Avánzase aquí polo Camiño da Costa, que conectaba antigamente Ermelo e Meiro con Bueu, onde se atopa a pedra marcada coa **Pegada do Boi**. Non moi lonxe, sorpréndennos rochas con singulares formas: unha tararuga, un barco e un cabalo.

Percorrendo logo o camiño do Pisón áchanse os restos da primeira casa de Meiro, o **lago da Serea** ou Currás e unha esvaradeira, que era unha costa de pedra onde xogaban os nenos mentres os pais traballaban a leira. Acádase así a orixe do Bispo, río polo que se baixa despois ata o lavadouro da Portela. Neste treito sitúase a singular **Fonte do Foxo**, datada en 1812. Xa dende o lavadouro, mergullado entre as casañas da aldea, cóllese o único anaco de estrada de toda a ruta ata chegar de novo a San Cosme.

ruta de Cabo Udra

Duración: 3-4 horas

Distancia: 6 km

Dificultade: baixa

Percorrido: Saída da Oficina de Turismo, praia de Beluso, praia de Tuia, Cabo Udra, Ancoradouro, Sarabia, Escadiña, Chan de Esqueiros e regreso polas praias de Tuia e Beluso.

O cabo que separa as rías de Aldán e Pontevedra alberga unha gran riqueza ecolóxica que motivou a súa inclusión na Rede Natura 2000. A vida animal e vexetal característica do litoral atlántico, xunto con curiosas rochas graníticas moldeadas pola erosión, abundan nesta

área protexida. Tamén hai vestixios dos asentamentos humanos: un castro, os chozos dos pastores e as antigas fábricas de salgadura, ademais da Aula da Natureza edificada sobre as velhas baterías militares.

Dende o centro de Bueu, a ruta diríxese cara o cabo polas praias de Beluso e Tuia. Bordeando a punta de terra que penetra no mar polo sendeiro establecido descóbrense magníficas praias entre os cantís: Mourisca, Pedrón, Ancoradouro...Dende o alto do Carafixo (129m), a panorámica sobre a ría é insólita, pois nos días de moita visibilidade chegan a divisarse as entradas das rías de Arousa, Muros, Noia e mesmo a silueta de Fisterra; tamén se ven as illas de Ons e Onza, a ría de Aldán, punta Couso e parte das Cíes.

RUTAS DA ILLA DE ONS

RUTA SUR

Duración: 2 h 30 min

Distancia: 6,2 km

Desnivel: 86 m

É unha ruta moi completa que percorre toda a metade sur da illa, pasando sobre praias aínda salvaxes. Na de Area dos Cans pódese camiñar polas rochas ata o sarteiro da Laxe do Crego, en Canexol vese a antiga reitoral e varios hórreos mentres que en Pereiró hai diversas vivendas de mariñeiros. O camiño lévanos ata o miradoiro de Fedorentos e de aquí á impresionante furna do Buraco do Inferno. Vólvese camiñando sobre os cantís que dan a mar aberto, fogar de numerosas aves mariñas, e pasando polo monte do Castro, que como o seu nome

parece indicar estivo poboado en épocas pasadas.

RUTA NORTE

Duración: 3 horas

Distancia: 8,1 km

Desnivel: 100 m

Trátase da ruta máis longa e percorre toda a parte norte da illa. A paisaxe atlántica domina o percorrido, no que chegaremos ata a praia de Melide pasando por Punta Liñeiros e Punta Xobenco, zona tamén de cría de aves. Entre agosto e xaneiro está permitido o acceso ata Punta Centulo.

RUTA DO CASTELO

Duración: 40 min

Distancia: 1,1 km

Desnivel: 33 m

É a ruta máis curta e sinxela. Dende a praia das Dornas parte unha pequena senda que discorre pola costa oriental ata o miradoiro do Castelo.

RUTA DO FARO

Duración: 1 h 30 min

Distancia: 4 km

Desnivel: 120 m

Este é quizais o itinerario máis frecuentado, xa que ascende suavemente por todo o interior da illa ata o Faro -cunha das lanternas de meirande alcance da Península- e bordeando a zona de acampada de Chan da Pólvora. Atravésanse tamén as casiñas mariñeiras do barrio do Cucorno.

